

Роман КАТОРКІН

начальник відділу аналітичної роботи
та організації управління
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор філософії в галузі права

<https://orcid.org/0000-0002-0115-8198>

**КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ
ЗАКОНОДАВСТВОМ ВИМОГ ЩОДО УТРИМАННЯ
ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ФОНДУ ЗАХИСНИХ СПОРУД
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ**

У ст. 3 Конституції України зазначається, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. З огляду на це законодавець докладає максимум зусиль, спрямованих на захист відповідної групи соціальних цінностей від протиправних посягань.

24.02.2022 російська федерація розпочала нову фазу війни проти України, здійснивши широкомасштабний напад на нашу державу, що супроводжується щоденним комплексом деліктів, які окупанти вчиняють проти нашої країни, суспільства та громадян [2, с. 215]. Крім того, війна стала потужним детермінантом, що негативно впливає на динаміку ряду кримінальних правопорушень. Як наслідок, наразі не тільки спостерігається активізація злочинності в окремих сферах, але і створюються нові загрози, на які законодавець змушений оперативно реагувати шляхом впровадження або посилення юридичної відповідальності за відповідні суспільно небезпечні діяння [3, с. 738].

З початку широкомасштабної війни російської федерації проти нашої держави було криміналізовано (виокремлено в окремі склад кримінального правопорушення) низку суспільно небезпечних діянь, серед яких: колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України), пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України), несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2 КК України), незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2 КК України), контрабанда товарів (ст. 201-3 КК України), контрабанда підакцизних товарів (ст. 201-4 КК України), перетинання державного кордону України з терористичною метою (ст. 258-6 КК України), ухилення від прийняття на військову службу за контрактом (ст. 336-2 КК України), образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю (ст. 435-1 КК України), виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436-2 КК України), злочини проти людяності (ст. 442-1 КК України) тощо [4, с. 207]. Станом на 28.02.2025 останньою нормою, якою було доповнено КК України, стала ст. 270-2 «Порушення встановлених законодавством вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту». Вказану статтю було включено на підставі Закону України від 09.01.2025 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо запровадження відповідальності за порушення вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту».

Очевидно, що криміналізація діяння у вигляді порушення вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту – результат дії згаданого вище детермінанта у вигляді широкомасштабної війни російської федерації проти України. Саме широкомасштабна війна продемонструвала важливість належного утримання та експлуатації названих споруд, які в критичних ситуаціях, пов'язаних із черговими злочинами рашистів проти населення нашої держави, здатні врятувати найдорожче – життя та здоров'я людей. Тож є цілком логічним, що порушення відповідних правил (вимог) утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту посягає на громадську безпеку (основний безпосередній об'єкт злочину), життя та здоров'я людини (додатковий

обов'язковий об'єкт у випадку складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-2 КК України), а отже, відповідні суспільно небезпечні діяння мають визнаватись як акт делінквентної поведінки.

Незважаючи на викладене вище, конструкція ст. 270-2 КК України містить комплекс дискусійних положень, на яких наголошують вітчизняні вчені та юристи. Розглянемо окремі з них:

1. Кримінальний кодекс України містить ряд інших норм, за які особа може бути притягнута в окремих, найбільш небезпечних, випадках порушення встановлених законодавством вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту. Так, як зазначається у висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проєкт Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо запровадження відповідальності за порушення вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту» від 18.07.2023 № 16/03-2023/156095, такі діяння (порушення встановлених законодавством вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту) повністю охоплюються чинною наразі ст. 367 КК України («Службова недбалість»), якою встановлено відповідальність за невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб (ч. 1), а також за ті самі діяння, якщо вони спричинили тяжкі наслідки (ч. 2). Як наслідок, зазначається у вказаному висновку, наявних у чинному кримінальному законодавстві норм достатньо для ефективного реагування на випадки порушення встановлених законодавством вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту, якщо це призвело до загибелі людини або інших тяжких наслідків, та диференціації покарання залежно від конкретних обставин справи [5].

Вважаємо, відповідна позиція виглядає доволі цікавою. Дійсно, окремі випадки порушення встановлених законодавством вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту могли кваліфікуватись за ст. 367 КК України, а відтак доцільність включення окремої норми, що регулює відповідальність за назване діяння, є дискусійною. Водночас у результаті аналізу судових вироків за ст. 367 КК України, розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень, нами виявлено лише декілька випадків, опосередковано пов'язаних із порушенням встановлених законодавством вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту (вироки Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 13.12.2023 у справі № 215/5670/23 [6] та Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 27.12.2024 у справі № 195/2260/24 [7]), в яких особа була засуджена за ст. 367 КК України. При цьому в жодному із них згадані делікти не призвели до заподіяння середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень або загибелі людини – обов'язкової ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-2 КК України.

В окремих випадках діяння у вигляді порушення встановлених законодавством вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту, що призвело до заподіяння середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень або загибелі людини, могло навіть кваліфікуватись за ст. 135 КК України (вирок Деснянського районного суду м. Києва від 30.07.2024 у справі № 754/14302/23 [8]) як залишення в небезпеці.

На підставі викладеного вище можна дійти висновку про те, що до включення в КК України ст. 270-2 серед органів досудового розслідування та суду був відсутній єдиний підхід щодо визначення норми, за якою особа має бути притягнута до кримінальної відповідальності за порушення встановлених законодавством вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту. З огляду на це, враховуючи негативну динаміку поширення даних деліктів, а також їхній підвищений рівень суспільної небезпеки, вважаємо, що включення до чинної редакції КК України ст. 270-2 КК України – своєчасний та соціально обумовлений крок з боку законодавця;

2. Під час проєктування ст. 270-2 КК України законодавцем було допущено порушення правил законодавчої техніки. Так, як вдало наголошує М. Акімов, назва ст. 270-2 КК України «Порушення встановлених законодавством вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту» тотожна назві ст. 175-3 КУпАП. Отже, два діяння (адміністративний проступок та тяжкий злочин) мають однакову назву (на порушення принципу правової визначеності, на необхідності дотримання якого

неодноразово наголошували Конституційний Суд України, Верховний Суд та Європейський суд з прав людини) [9, с. 22–23].

Повністю погоджуємось із викладеною вище тезою. Дійсно, відповідний підхід порушує правила законодавчої техніки, через що вбачається доречним внести зміни у назву однієї з перелічених вище норм;

3. Бланкетність диспозиції ст. 270-2 КК України створює певні складнощі для швидкої та правильної кваліфікації дій винного у вчиненні даного кримінального правопорушення. Українське законодавство передбачає широкий комплекс вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту. Одними з основних нормативно-правових актів, що передбачають відповідні правила, є Порядок створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту, включення об'єктів до складу та виключення таких об'єктів з фонду захисних споруд цивільного захисту та ведення його обліку, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138 [10], та Вимоги щодо утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту, затвержені наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09.07.2018 № 579 [11].

Порушення різних вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту несе різний рівень суспільної небезпеки, тому, можливо, доречно конкретизувати в диспозиції ст. 270-2 КК України, які саме порушення призводять до кримінальної відповідальності за вказаною нормою, або ж доопрацювати зміст цієї статті шляхом закріплення кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочину.

На підставі викладеного вище доходимо висновку, що хоча рішення про включення до чинного КК України ст. 270-2 КК України і є соціально обумовленим, проте зміст даної норми містить ряд дискусійних положень, що свідчить про необхідність проведення в подальшому комплексного дослідження питання кримінальної відповідальності за порушення встановлених законодавством вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень вбачається аналіз суб'єктивних та об'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 270-2 КК України.

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Каторкін Р. А. Окремі питання кримінальної відповідальності за вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 111-1 КК України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 215–221.

3. Шаблістий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від призову на військову службу як акти посягання на воєнну безпеку України // *Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph / ed. by V. M. Stratonov*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. Р. 736–760.

4. Шаблістий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Торгівля людьми як делікт, що посягає на безпекове середовище // *Organizational and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine : scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. Р. 205–229.

5. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо запровадження відповідальності за порушення вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту» від 18.07.2023 № 16/03-2023/156095. *Верховна Рада України*. URL : <blob:https://itd.rada.gov.ua/d358a228-a78c-45f3-8767-50d61e963a46>.

6. Вирок Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області у справі № 215/5670/23 від 13.12.2023. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115602374>.

7. Вирок Томаківського районного суду Дніпропетровської області у справі № 195/2260/24 від 27.12.2024. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124095739>.

8. Вирок Деснянського районного суду м. Києва у справі № 754/14302/23 від 30.07.2024. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120674423>.

9. Акімов М. О. Деякі питання кримінально-правової оцінки порушення вимог щодо утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту (на прикладі законопроекту реєстр. № 9362-1 від 23 червня 2023 року). С. 22–25. URL : <https://elar.navs.edu.ua/bitstreams/494d3a6c-a8bf-484d-9f1e-acd19fde6236/download>.

10. Деякі питання використання об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF#n12>.

11. Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.07.2018 № 579. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0879-18#Text>.